کۆکردنەوەی دوو نوێژ

دروستە بۆ نوێژکەر نوێژی نیوەڕۆ و عەسر بەسەریەکەوە بکات، بەپێش خستن یا بەدووا خستن[١].

هەروەها نوێژی ئێوارە و خەوتنانیش بەوشێوەیە، ئەگەر حاڵەتێك لەم حاڵەتانەی لای خوارەوە هاتە پێش:

١- کۆکردنەوەی نوێژ لەعەرەفە و موزدەلیفەدا:

زانایان هەموو لەسەر ئەوە ڕێکن کە نوێژی نیوەڕۆو عەسر کۆئەکرێتەوە لەکاتی نوێژی نیوەڕۆدا ئەکرێت لەعەرەفە، وە نوێژی ئێوارە و خەوتنان کۆ ئەکرێتەوە لەکاتی نوێژی خەوتناندا ئەکرێت لە موزدەلیفە، وە کردنی بەو شێوەیە سوننەتە، چونکە پێغەمبەر ﷺ کردوویەتی.

٢- کۆ کردنەوە لەسەفەردا:

کۆ کردنەوەی دوو نوێژ لە سەفەردا، وە کردنیان لەکاتی یەکێکیاندا دروستە بەپێی قسەی بەشی زۆری زانایان، وە فەرقی نی‌یە لای دابێت بۆ حەوانەوە یا بەڕێوە بێت.

لە موعاذەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ لەغەزوەی تەبووکدا ئەگەر ڕۆژ لەناوەڕاستی ئاسمان لایبدایە پێش بارکردن نوێژی نیوەڕۆ و عەسری بەسەریەکەوە ئەکرد کاتی نوێژی نیوەڕۆ، وە ئەگەر باری بکردایە پێش ئەوەی ڕۆژ لابدات نوێژی نیوەڕۆی دووائەخست هەتا کاتی نوێژی عەسر ئەهات، وە لە ئێوارەشدا بەهەمان شێوە، وەئەگەر خۆر ئاوا بووایە پێش ئەوەی بار بکات نوێژی ئێوارە و خەوتنانی بەسەریەکەوە ئەکرد، وە ئەگەر باری بکردایە پێش ئەوەی خۆر ئاوا بێت نوێژی ئێوارەی دووا ئەخست هەتا کاتی خەوتنان ئەهات، ئینجا لای ئەدا هەردووکیانی بەسەریەکەوە ئەکرد. (ئەبوداود و (ترمذي) گێڕاویانەتەوە وە (ترمذي) دەفەرمووێت: ئەمە حەدیسێکی حەسەنە).

لە کوڕەیبەوە لە ئیبنوعەبباسەوە هاتووە دەفەرمووێت: ئایا چۆنی‌یەتی نوێژکردنی سەفەری پێغەمبەرتان ﷺ پێ نەڵێم ؟ ووتمان: بەڵێ پێمان بڵێ، فەرمووی: ئەگەر ڕۆژ بیدایە لەناوەڕاستی ئاسمان پێش ئەوەی سوار ببێت، لەشوێنی حەوانەوەدا نوێژی نیوەڕۆو عەسری بەسەریەکەوە ئەکرد، وە ئەگەر ڕۆژ نەیدایە لەناوەڕاستی ئاسمان ئەوە سووار ئەبو و ئەڕۆیشت هەتا کاتی نوێژی عەسر ئەهات، ئەوکاتە لای ئەدا و نوێژی نیوەڕۆ و عەسری بەیەکەوە ئەکرد، وە ئەگەر کاتی نوێژی ئێوارە بهاتایە و لەشوێنی حەوانەوەدا بووایە سووار نەئەبوو هەتا نوێژی ئێوارە و خەوتنانی نەکردایە بەسەریەکەوە، وە ئەگەر پێش نوێژی ئێوارە سووار بووایە بەڕێوە ئەڕۆیشت هەتاکاتی خەوتنان ئەهات، دائەبەزی هەردووکیانی بەسەریەکەوە ئەکرد، (ئەحمەد گێڕاویەتی‌یەوە، وە شافعی لە موسنەدەکەیدا شتێکی وەك ئەوەی گێڕاوەتەوە)، وە تێیدا دەفەرمووێت: ئەگەر بڕۆیشتایە پێش زەوال نوێژی نیوەڕۆی دووائەخست هەتا کۆی ئەکردنەوە لەکاتی عەسردا بەسەریەکەوە ئەیکردن، (بەیهەقی بەئیسنادێکی (جید) گێڕاویەتی‌یەوە) وە دەفەرمووێت: کۆ کردنەوەی دوو نوێژ و بەسەریەکەوە کردنی، لەبەر مەعزەرەتی سەفەر، لەوکارە بەناوبانگانەیە کە بەکارهاتووە لەنێوان صەحابەو تابعین دا.

مالك لە (الموطأ)دا لە موعاذەوە ئەگێڕێتەوە: پێغەمبەر ﷺ ڕۆژێك لە غەزوەی تەبووکدا نوێژەکەی دوواخست لەپاشاندا هاتەدەر نوێژی نیوەڕۆو عەسری بەسەریەکەوە کرد، پاشان گەڕایەوە جێگاکەی خۆی، پاشان هاتەوە نوێژی ئێوارە و خەوتنانی بەسەریەکەوە کرد.

شافیعی دەفەرمووێت: کە دەفەرمووێت: (هاتە دەرو ڕۆیشتەوە) ئەو شێوە کاتێك ئەکرێت کە دابەزیبن بۆ حەوانەوە . وە ئیبنوقودامە دوای ئەوەی باسی ئەو حەدیسە ئەکات لە (المغنی)دا دەفەرمووێت: (ابن عبدالبر) دەفەرمووێت: ئەو حەدیسە صەحیحەو ئیسنادەکەی سابتە.

(1) پێش خستن ئەوەیە هەردووکیان لەکاتی یەکەمدا بکات، وە دووا خستن ئەوەیە هەردووکیان لەکاتی دووەمدا بکات (دانەر).

زانایانی سیرەو بەسەرهات ووتویانە: غەزوەی تەبوك لەساڵی نۆیەمی كۆچیدا بووە، وە لەم حەدیسەدا ڕوون ترین بەڵگە هەیەو بەهێزترین حوجەیە بۆ ڕەد دانەوەی ئەو كەسەی ئەڵێت: دوو نوێژ بەسەر یەكەوە لەكاتی یەكێكیاندا ناكرێت مەگەر لە حاڵەتی ڕۆیشتندا نەبێ، چونكە پێغەمبەر ﷺ كاتی لادان بۆحەوانەوەو مانەوە لەناو چادردا نوێژی بەسەریەكەوە كردووە، جا لەو شوێنی حەوانەوەیدا هاتوتەدەر بۆ نوێژ كردن و دوو نوێژی بەسەریەكەوە كردووە، كاتێ لێبۆتەوە گەڕاوەتەوە ناو چادرەكەی.

موسلیم ئەو حەدیسەی لە صەحیحەكەیدا گێڕاوەتەوە و دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ نوێژی نیوەڕۆو عەسری بەسەریەكەوە كردووە، وە هەروەها نوێژی ئێوارە و خەوتنانی بەسەریەكەوە كردووە، وە هەر ئەبێ كار بەو حەدیسە بكرێ، چونكە سابتەو حوكمی ئاشكرایەو هیچ موعاریزێكی نی‌یە، وە لەبەر ئەوەی كۆكردنەوەی نوێژ ڕوخصەتێكە لە ڕوخصەتەكانی سەفەر، وەك كورت كردنەوەی نوێژو مەسح كردنی خوف وایە و تایبەت نەكراوە بە حاڵەتی ڕۆیشتنەوە، بەڵام باشتر وایە ئەو دوو نوێژە بەسەریەكەوە بكرێت و دووا بخرێت بۆ كاتی نوێژەكەی دوایی. قسەكانی ئیبنوقەییم تەواو بوو.

وە نی‌یەت هێنان مەرج نی‌یە بۆ كۆكردنەوەو كورت كردنەوەی نوێژ. ئیبنوتەیمی‌یە دەفەرمووێت: ئەوە قسەی جومهوری زانایانە.

وە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ كاتێ بەرنوێژی بۆ هاوەڵەكانی ئەكرد بە كۆ كردنەوە و كورت كردنەوەی فەرمانی بەكەس نەئەكرد نی‌یەتی كۆ كردنەوە و كورت كردنەوە بهێنن، بەڵكو لە مەدینەوە بەرەو مەككە ڕۆیشتووە دوو ڕكات نوێژی كردووە بێ ئەوەی نوێژ كۆبكاتەوە، لەپاشاندا لە عەرەفە نوێژی نیوەڕۆی بۆ كردوون، وە پێی نەفەرموون: كە ئەیەوێ نوێژی عەسریش بكات، پاشان نوێژی عەسریشی بۆ كردوون، وە نییەتیان نەهێنابوو بەسەریەكەوە هەردوو نوێژەكە بكەن، وە ئەو نوێژەی لەعەرەفە كردی نوێژی كۆ كردنەوەی پێش خراو بوو (جمع تقديم).

هەروەها كاتێ لە مەدینە هاتە دەر لە (ذي الحليفة) نوێژی عەسری بە دوو ڕكات بۆكردن، وە فەرمانی پێ نەدان نییەتی نوێژ كورت كردنەوە بهێنن.

ئەمما لەبارەی (موالاة) یەك لەدووای یەكدا كردنی نوێژ، ـ واتە لەپێشدا نوێژی نیوەڕۆ پاشان نوێژی عەسر، وە نوێژی ئێوارە پاشان نوێژی خەوتنان بكرێت ـ دەفەرمووێت: ئەوەی ڕاست بێت ئەوە هیچ شێوەیەك مەرج نی‌یە، نە لەكاتی یەكەمدا، وە نە لەكاتی دووەمدا، چونكە ئەو (موالاة)ە لە شەرعدا سنووری بۆ دانەنراوە، وە لەبەر ئەوەی ریعایەت كردنی ئەو بەدوای یەكدا هاتنە مەبەستی ڕوخسەتەكە لائەبات.

شافیعی دەفەرمووێت: ئەگەر لە مەنزڵەكەی خۆیدا بەنیازی كۆكردنەوە نوێژی ئێوارەی كرد، پاشان هاتە مزگەوت نوێژی خەوتنانی كرد، دروستە، وە وێنەی ئەوقسەیە لە ئەحمەدیشەوە ریوایەت كراوە.

٣- كۆ كردنەوەی نوێژ لەكاتی باران بارینداا:

(أثرم) لە سونەنەكەیدا لە ئەبوسەلەمەی كوڕی عبدالرحمن ەوە ئەگێڕێتەوە كە فەرمویەتی: سوننەتە ئەگەر ڕۆژێك باران بوو نوێژی ئێوارەو خەوتنان بەسەریەكەوە كۆ بكرێتەوە.

بوخاری ئەگێڕێتەوە كە پێغەمبەر ﷺ شەوێكی باراناوی نوێژی ئێوارە و خەوتنانی بەسەریەكەوە كرد[٢].

---

(٢) منیش دەڵێم: نیسبەت دانی ئەو قسەیە بۆلای بوخاری هەڵەیەكە گومانی تێدا نی‌یە، بەڵكو من گومانم هەیە كە شتی وا لە سونەنەكانیشدا هەبێت كە ئەمڕۆ لەبەر دەستدا هەن، چونكی من لەبیرم نایات تا ئێستا حەدیسێكم بەم مەعنایە بینیبێت، وە ئێستاش بۆ ئەو شوێنانەی كە گومانم ئەكرد تێیدا هەبێت گەڕامەوە بەڵام هیچم نەبینی.

کورتەی مەزهەبەکان لەم بارەیەوە ئەوەیە: شافیعی‌یەکان ڕێیان داوە بە دانیشتوو (مقیم) نوێژی نیوەڕۆو عەسر بەسەریەکەوە بکات، وە هەروەها نوێژی ئێوارەو خەوتنانیش تەنها بە (جمع تقدیم) کۆکردنەوەی پێش خراو، بەمەرجێك ئەوکاتەی نوێژی یەکەم دائەبستن و کۆتایی دێت و نوێژی دووەم دەست پێ ئەکات باران ببارێت٠

وە لای مالیك دروستە (جمع تقدیم) لە مزگەوتدا لەنێوان نوێژی ئێوارەو خەوتنان لەکاتی باراندا کە لەو کاتەدا ببارێت، یا گومان بکرێت کە ببارێت، وە هەروەها لەبەر قوڕو تاریکی بەسەریەکەوە بەمەرجێك قوڕەکە ئەوەندە زۆر بێت خەڵکی مام ناوەندی نەتوانێ بەنەعلەوە بەناویا بڕوات، وە بە کەراهەتی داناوە نوێژی نیوەڕۆو عەسر کۆ بکرێتەوە لەبەر باران بارین.

لای حەنبەلی‌یەکان تەنها نوێژی ئێوارەو خەوتنان بەسەریەکەوە کۆبکرێتەوە دروستە بە (جمع تقدیم) و بە (جمع تأخیر)، بەهۆی بەفرو سەهۆڵو قوڕو لیتەو سەرمای زۆرەوە، و ئەو بارانەی جل و بەرگ تەڕ بکات، وە ئەم ڕوخصەتەش تایبەتە بەوکەسانەی کە بەجەماعەت لە مزگەوتدا نوێژ ئەکەن و شوێنەکەیان لەمزگەوتەوە دوورەو بەوبارانە لە ڕێگا تووشی ئازار بن، بەڵام ئەو کەسەی لەناو مزگەوتدا بێت، یا لە ماڵی خۆیدا بە جەماعەت نوێژ بکات، یا بتوانێت بچێت بۆ مزگەوت و خۆی بە شتێك داپۆشێت، یا مزگەوتەکە لەبەر ماڵەکەیدا بێت، ئەوکاتە دروست نی‌یە بۆی نوێژ بەسەریەکەوە بکات.

وە ئەگەر ئەصڵ و بنەمایەکی هەبووایە ئەوە زانایانی حەدیس لە بەشی کورت کردنەوەی نوێژ بۆ دانیشتوو لەناو شاردا دەیان هێنا، و پەنایان بۆ ریوایەتی تر نەئەبرد کە بە صەراحەت دانی پێدا نانێ.

هەروەك حەدیسەکەی ئیبنوعەبباس کە لەمەو دووا لەم کتێبەدا دێت لە بەشی (کۆ کردنەوەی نوێژ بۆ پێویست) وە هەرگیز گومان بۆ ئەوە ناچێت کە زانایان بەم حەدیسەیان نەزانیبێت ئەگەر بنەمایەکی هەبووایە.

جا من نازانم ئەم هەڵەیە چۆن لە دانەرەوە دروست بووە، وە ئەوەی من بیزانم لەوانەیە لە هەندێ کتێبی فیقهی وەری گرتبێت کە زانستیان نی‌یە بە حەدیس و ریوایەتی حەدیس.

لە بارەیەوە نمونەم زۆر لایە نزیکترینیان بۆ ئەم کێشەیەی ئێمە قسەی رافعی‌یە لە شەرحی (الوجیز)دا کە ئەڵێت: لە ئیبنوعومەرەوە ریوایەت کراوە کە پێغەمبەر ﷺ نوێژی نیوەڕۆ و عەسری لەبەر باران کۆ کردۆتەوە.

جا حافظ ڕەددی داوەتەوە لە تەخریجەکەیدا کە ئەڵێت لە (٤/٤٧١) دا: هیچ ئەصلێکی نی‌یە، بەڵام تەنها بەیهەقی لە ئیبنوعومەرەوە بە مەوقوفی لەسەر ئیبنوعومەر ئەیگێڕێتەوە لە یەحیای کوڕی (واضح) لە موسای کوڕی عوقبە لە نافیعەوە بە مەرفوعی.

جا ئەمەش ئەوە ئەسەلمێنێ کە ئەم حەدیسە بە هیچ شێوەیەك لە پێغەمبەرەوە ﷺ باس نەکراوە، جا چۆن ئەصلی هەیە لە بوخاریدا، وە ئەمەش لە شاریحەکەی کە عەسقەلانی و جگە لەوانە شاراوە ئەبێت؟!. شتی واش هەرگیز نابێت، داوا لە خوای گەورە ئەکەین لە هەڵە بمان پارێزێ.

لەپاشان من ئیحتیمالێکی ترم بۆ دەرکەوت ئەویش ئەوەیە کە حەدیسەکە لە بوخاریدا هەیە بەڵام بەبێ ئەو قسەیەی کە ئەڵێت: (لە شەوێکی باراناویدا)، بەڵام لە دوایی‌یەکەیدا هاتووە: (جا ئەییوب وتویەتی: لەوانەیە ئەو کۆکردنەوەیە لە شەوێکی باراناویدا بوبێت، ئەویش لەوەڵامدا ووتی: لەوانەیە)، وە ئەوەی کە ووتی لەوانەیە (أبوشعثاء)ە گێڕەرەوەی حەدیسەکە لە ئیبنوعەبباسەوە، ئەمەش هەروەك ئەبینیت (أبو شعثاء) هەر بە ئیحتیمال وەڵامی داوەتەوە.

وە لەوانەشە دانەر حەدیسەکەی هەر لەبەر نووسیبێت بێ ئەوەی بۆ کتێبێك بگەڕێتەوە، جا لەبەر ئەوە کەوتۆتە هەڵەوە ئەم قسەیەی لەناو حەدیسەکەدا نووسیوە، ئەمەش لەزاراوەی زانایانی حەدیسدا پێی ئەووترێت (مدرج) وە لەوانەشە ئەو ئیحتیمالەی کە ئەییوب وتویەتی لای ئەم بەهێزتر بووبێت، هەر لەبەر ئەوە بووە ئەو زیادەیەی نووسیوە، ئەم کارەش هەرچەند ڕێی پێ نەدراوە لای زانایانی حەدیس، ئەوەش پوچەڵ ئەکاتەوە کە دانەر ئەم ریوایەتەی موسلیمی بەلاوە بەهێزتر بێت کە بە زاراوەی (من غیر خوف ولا مطر) لە ئیبنوعەبباسەوە گێڕابێتی‌یەوە.

حافظ دەڵێت: پێم وانی‌یە کە ئەو کۆ کردنەوە لەبەر ترس یان سەفەر یان باران بوبێت (تمام المنة).

٤- کۆ کردنەوە بەهۆی نەخۆشی یا مەعزەرەت:

ئیمام ئەحمەد و (قاضي حسين) و (خطابي) و موتەوەللی لە شافیعیەکان، بۆ ئەوە چوون کە کۆکردنەوەی نوێژ بە پێش خراوی یا دووا خراوی بەهۆی نەخۆشیەوە دروستە، چونکە نارەحەتی تێیدا زۆرترە لە باران.

نەوەوی دەفەرمووێت: ئەو بۆچوونە لە رووی بەڵگەوە بەهێزە.

لە (المغني) دا هاتووە: ئەو نەخۆشیەی کۆکردنەوەی نوێژ رەوا ئەکات ئەوەیە کە ئەگەر نەخۆش هەموو نوێژەکان لەکاتی خۆیدا بکات تووشی لاوازی و ئازار بێت.

وە حەنبەلیەکان ئەوەیان فراوان کردووە، وە رێیان داوە نوێژ کۆ بکرێتەوە بەپێش خراوەیی یا دووا خراوەیی بۆ ئەوانەی مەعزەرەتیان هەیە یا ترسیان هەیە، وە رێیان داوە بۆ دایکی منداڵی شیرەخۆر ئەگەر گران بێت لەسەری جلوبەرگەکەی بشوات بۆ هەموو نوێژەکان لەکاتی خۆیدا، وە بۆ ئەوکەسانەی بەردەوام لە حەیزدان، وە بۆ ئەوکەسانەش میزەچرکێیان هەبێت، وە بۆ ئەو کەسانەی توانای دەستنوێژ گرتنیان نەبێت، وە ئەوکەسانەش ترسی گیان و ماڵ و ناموسیان هەبێت.

هەروەها بۆ ئەوکەسانەی کە ترسی زیانیان هەبێت ئەگەر ئەو کۆ کردنەوەیە نەکەن.

ئیبنوتەیمیە دەفەرمووێت: فراوانترین مەزهەب لەناو مەزهەبەکاندا دەربارەی کۆ کردنەوەی نوێژ مەزهەبی ئەحمەدە، چونکە ئەو رێی داوە نوێژ کۆ بکرێتەوە لەلایەن کەسێکەوە کە کاری هەبێ، وەك چۆن نەسائی ئەوەی بە مەرفوعی گێراوەتەوە بۆلای پێغەمبەر ﷺ هەتا ئەوەی دەفەرمووێت: هەروەها دروستە نوێژ کۆکردنەوە بۆ چێشت لێنەر و نانەوا و وێنەی ئەم دووانە، لەوانەی ترسی خراپ بوونی ماڵەکانیان هەبێت.

٥- کۆ کردنەوە کاتی پێویست:

ئەوەوی لە شەرحی موسلیمدا دەفەرمووێت: کۆمەڵێك لەپێشەواکان رێیان داوە بە کۆکردنەوەی نوێژ کاتی نیشتەجێ بوون، لەناو شارو ئاوەدانیدا بۆ پێویستی بۆ ئەوکەسانەی ئەو کۆکردنەوەیە نەکەن بەعادەت، ئەمەش قسەی ئیبنوسیرین و ئەشهەبە لەهاوەڵەکانی مالیك، وە (خطابي) لە قەففال و شاشی گەورە لە هاوەڵانی شافیعیەوە ئەگێرێتەوە، وە هەروەها لە ئەبو ئیسحاقی مەروەزیو کۆمەڵێك لەزانایانی حەدیسەوە ئەگێرێتەوە، وە ئیبنو مونذیر ئەم رایەی هەڵبژاردوە. وە (ظاهر) ی قسەی ئیبنوعەبباس پشتگیری ئەکات کە ئەفەرموێ: پێغەمبەر ﷺ ویستویەتی ئوممەتەکەی ئیحراج نەکات، بۆیە بە نەخۆشی و شتی تر بیانوی بۆ نەهێناوەتەوە. (قسەکە تەواو بوو).

وە حەدیسەکەی ئیبنوعەبباس کە ئاماژەی بۆ ئەکات ئەوەیە کە موسلیم گێراویەتیەوە لە ئیبنوعەبباسەوە کە فەرموویەتی: پێغەمبەر ﷺ نوێژی نیوەڕۆ و عەسر و ئێوارە و خەوتنانی بەیەکەوە کردووە بەبێ ترس و بەبێ باران، بە ئیبنوعەبباسیان ووت: مەبەستی چی بووە؟ فەرمووی: وویستویەتی ئوممەتەکەی ئیحراج نەکات.

وە بوخاری و موسلیم هەر لەوەوە ئەگێڕنەوە: کە پێغەمبەر ﷺ لەناو مەدینەدا حەوت هەشت جار نوێژی نیوەڕۆو عەسرو ئێوارەو خەوتنانی کۆ کردۆتەوە.

وە لای موسلیم لە عبداللە ی کوڕی شەقیقەوە هاتووە دەفەرمووێت: ئیبنوعەبباس رۆژێك دوای نوێژی عەسر ووتاری بۆ داین هەتا رۆژ ئاوا بوو ئەستێرە هەڵهات، وە خەڵکەکە هاواریان لێ هەڵسا ووتیان: نوێژ نوێژ، دەفەرمووێت: پیاوێکی بەنوتەیمی هات بێ ئەوەی سڵە بکات و کۆبکا ووتی: نوێژ نوێژ، ئیبنوعەبباسیش فەرمووی: فێری سوننەتم ئەکەیت دایکت نەمێنێ! پاشان فەرمووی: پێغەمبەرم ﷺ بینیوە نوێژی نیوەڕۆو عەسرو ئێوارەو خەوتنانی کۆ کردۆتەوە، عبداللە ی کوڕی شەقیق دەفەرمووێت: لەو قسەیە شتێك هات بەدڵما، بۆیە چووم بۆلای ئەبوهورەیرە لەوبارەیەوە پرسیارم لێکرد ؟ فەرمووی: ڕاست ئەکات.

سودێك

له کتێبی (المغنی)دا هاتووه: ئەگەر کەسێك هەردوو نوێژەکەی لەکاتی نوێژی یەکەمدا بەجێ گەیاند، پاشان مەعزەرەتی کۆ کردنەوەکە لاچوو کاتێ له هەردوو نوێژەکە بووەوە پێش ئەوەی کاتی نوێژی دووەم بێت، نوێژەکەی دروستە، و پێویست ناکا نوێژی دووەمیان لەکاتەکەی خۆیدا بکاتەوە، چونکە ئەو نوێژەی بەدروستی کردووەو بری ئەوە کەوتووە کە له ملیدا بوە، وە لەبەر ئەوەی ئەو فەرزەکەی بەجێ هێناوە لەحاڵەتی مەعزەرەتەکەیدا، ئیتر ئەو نوێژە بەنەمانی مەعزەرەتەکەی پوچەڵ نابێتەوە، وەك کەسێکی تەیەمموم کردوو وایە کاتێ لەنوێژ بووەوە ئاوی دەست بکەوێت.

نوێژ لەناو کەشتی و شەمەندەفەرو فڕۆکەدا

لەناو کەشتی و شەمەندەفەر و فڕۆکەدا نوێژکردن دروستە بەبێ کەراهەت هەرچۆنێك لواو ئاسان بوو بۆ نوێژکەر، له ئیبنوعومەرەوە هاتووە دەفەرموویێت: دەربارەی نوێژ کردن لەناو کەشتیدا پرسیار له پێغەمبەر ﷺ کرا؟ فەرمووی: (صَلِّ فيهَا قَائماً إلا أن تَخَافَ الغَرَقَ) (رواه الدارقطني والحاكم على شرط الشيخين). واتە: بەپێوە نوێژ بکە تییدا، مەگەر ترسی نوقوم بوونیت هەبێت.

وە له عبداللهی کوڕی ئەبی عوتبەوە هاتووە دەفەرموویێت: هاوڕێیەتی جابیری کوڕی عبدالله و ئەبوسەعیدی خودری و ئەبوهورەیرەم کردووە، بەپێوە لەناو کەشتییەکدا بەجەماعەت نوێژیان کردووە، یەکێکیان بۆتە ئیمامیان لەکاتێکدا ئەیان توانی لەکەنار دەریاکە نوێژ بکەن، (سەعیدی کوڕی مەنصور گێڕاویەتی‌یەوە[٣]).

دوعای سەفەر

موستەحەببە بۆ کەسێك بیەوێ بچێ بۆ سەفەر ئەوکاتەی لەماڵ دەرئەچێت بڵێت: (بِسم الله تَوَكّلتُ على اللهِ ولا حولَ ولا قُوّةَ إلا بِالله، اللّهُمَّ إنّي أعوذُ بِكَ أن أضِلَّ أو أُضَلَّ، أو أزِلَّ أو أُزَلَّ، أو أظلِمَ أو أُظلَمَ، أو أجهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ) واتە: بەناوی خوا، پشت بەخوا هێزو تواناو گۆڕان بەدەست کەس نی‌یە جگە لەخوا، خوایە من پەنا ئەگرم بەتۆ لەوەی کەسێك گومڕا بکەم یا گومڕا بکرێم، یا کەسێك تووشی هەڵە بکەم یا تووشی هەڵە بکرێم، یا ستەم لەکەسێك بکەم یا ستەمێکم لێ‌بکرێت، یا نەزانی‌یەك بکەم یا نەزانی‌یەکم بەرامبەر بکرێت.

پاشان لەو دوعایانەی کە (مأثور) گێڕدراوەتەوە بە ئارەزووی خۆی چی ئەڵێت بیڵێت، وا لەخوارەوە هەندێکیان باس ئەکەین:

(١) له عەلی کوڕی ڕەبیعەوە هاتووە دەفەرموویێت: ئاگام لێ بو وڵاغێکیان هێنا بۆ عەلی سووار ببێت، کاتێ قاچی خستەناو ئاوزەنگەکەوە فەرمووی: (بسم الله) بەناوی خوا، کاتێ گەیشتە سەر پشتی و خۆی ڕێك کردەوە فەرمووی: (الحمد لله) سوپاس بۆ خوا، ﴿سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقۡرِنِينَ ۝١٣ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ﴾ (الزخرف/١٤). واتە: پاکو بێ گەردی بۆ ئەوخوایەی ئەمەی بۆ ئێمە رام کرد، وە ئێمە توانای دابین کردنی ئەمەمان نەبوو، وە ئێمە دوای مردنمان هەر بۆلای پەروەردگارمان ئەگەڕێینەوە، پاشان سێ جار فەرمووی: (الحمد لله) و (الله أكبر) ئینجا فەرمووی: (سُبحانَكَ لا إلَهَ إلا أنتَ قد ظَلَمتُ نَفسِي فَاغفِر لِي إنَّهُ لا يَغفِرُ الذُّنُوبَ إلا أنتَ) واتە: خوایە پاکو بێ گەردی بۆ تۆ، مەعبودی حەق نی‌یە جگە له تۆ، من ستەمم لەخۆم کردووە لێم ببوورە، بەڕاستی تۆ نەبیت کەس ناتوانێ لەتاوان ببووڕێت، لەپاشاندا پێ کەنی ووتم: بەچی پێ ئەکەنیت ئەی (أمير المؤمنين)

---

(٣) وە جگە لەوان عبدالرزاق (٥/٥٨٢) و ئیبنوئەبی شەیبە (٢/٢٦٦) گێڕاویانەتەوە، وە ئیسنادەکەی صەحیحە.

فەرمووی: من چیم کرد، پێغەمبەرم ﷺ بینیوە کردوویەتی لەپاشان پێکەنیوە، منیش پێم ووت: بەچی پێئەکەنی ئەی نێرراوی خوا ؟ فەرمووی: (یَعجَبُ الرَّبُّ مِن عَبدِهِ، إذ قَالَ: رَبِّ اغفِر لِي، وَيَقُولُ: عَلِمَ عَبدِي أَنَّهُ لايَغفِرُ الذُّنُوبَ غَيرِي) (رواه أحمد وابن حبان والحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم). واتە: کاتێ بەندەیەك ئەڵێت: خوایە لێم بوورە خوا تەعەججوب ئەکا و ئەفەرمووێت: ئەو بەندەیەم ئەزانێت جگە لە من کەس لەتاوان نابوورێت.

٢- لە ئەزدیەوە هاتووە دەفەرمووێت: ئیبنو عومەر فێری کردم کە پێغەمبەر ﷺ کاتێ ئەچوو بۆ سەفەرو لەسەر پشتی ووشترەکە جێگیر ئەبوو سێ جار ئەیفەرموو: (الله أكبر) پاشان ئەیفەرموو: ﴿سُبۡحَـٰنَ ٱلَّذِى سَخَّرَ لَنَا هَـٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُۥ مُقۡرِنِينَ ۝١٣ وَإِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ﴾ اللَّهُمَّ إنَّا نَسألُكَ فِي سَفرِنَا هَذَا البِرَّ وَالتَّقوَى، وَمِنَ العَمَلِ مَا تَرضَي، اللَّهُمَّ هَوِّن عَلَينَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطوِ عَنَّا بُعدَهُ، اللَّهُمَّ أنتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ، وَالخَلِيفَةُ فِي الأهلِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِن وَعثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ المُنقَلَبِ، وَسُوءِ المَنظَرِ فِي الأهلِ وَالمَالِ). واتە: پاك و بێگەردی بۆ ئەو خوایەی ئەمەی بۆ ڕام کردین، وە ئێمە توانای دابین کردنیمان نەبوو، وە ئێمە هەر بۆلای پەروەردگار ئەگەڕێینەوە، خوایە ئێمە داوات لێ ئەکەین لەم سەفەرەماندا چاکەمان بکەیتە بەش و لە تۆ بترسین . وە کارێك بکەین تۆ پێی ڕازی بیت، خوایە ئەم سەفەرەمان بۆ ئاسان بکەیت و ڕێگای دوورمان بۆ نزیك بکەیتەوە، خوایە تۆی هاوەڵی سەفەرمان و جێنشینمان لەناو کەسوکاردا، خوایە پەنا ئەگرم بەتۆ لە ماندویەتی سەفەرو دڵتەنگی گەڕانەوەو دیمەنی ناشیرینی ناو ماڵ و منداڵ، وە کاتێ ئەگەڕایەوە ئەوانەی دووبارە ئەکردەوە، پاشان ئەیفەرموو: (آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ) واتە: گەڕاوەین، تۆبەکارین، پەرستیارین، سوپاس گوزاری پەروەردگارین، (أخرجه أحمد ومسلم).

٣- لە ئیبنوعەبباسەوە هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ کاتێ نیازی سەفەرێکی بووایە ئەیفەرموو: (اللَّهُمَّ أنتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالخَلِيفَةُ فِي الأهلِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنَ الضَّبنَةِ فِي السَّفَرِ، وَالكَآبَةِ فِي المُنقَلَبِ، اللَّهُمَّ اطوِ لَنَا الأرضَ، وَهَوِّن عَلَينَا السَّفَرَ). واتە: خوایە تۆ هاوەڵی سەفەرمان و جێ نشینی ناو کەسوکارمانی، خوایە پەنا ئەگرم بەتۆ لە هاوڕێی خراپ لەم سەفەرەماندا، وە پەنا ئەگرم بەتۆ لەغەم و پەژارەی گەڕانەوە، خوایە زەویمان بۆ بپێچەوە و ئەم سەفەرەمان لەسەر ئاسان بکە، وە کاتێ نیازی گەڕانەوەی بووایە ئەیفەرموو: (آيِبُونَ، تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ)، گەڕاوەین، تۆبەکارین، پەرستیارین، سوپاس گوزاری پەروەردگارین، وە کاتێ ئەگەیشتە ناو کەسوکاری ئەیفەرموو: (تَوباً تَوباً، لِرَبِّنَا أوباً لايُغَادِرُ عَلَينَا حَوباً). (ئەحمەدو (طبراني) و بەززار گێڕاویانەتەوە بەسەنەدێك کە پیاوەکانی پیاوانی صەحیحن[٤]). واتە: تۆبە تۆبە و گەڕانەوە بۆلای پەروەردگارمان بەجۆرێ کە هیچ گوناحێ بەجێ نەهێڵێ.

(٤) لە عبداللە ی کوڕی سەرجەسەوە هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ کاتێ بچوایەتە دەر بۆ سەفەر ئەیفەرموو: (اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِن وَعثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ المُنقَلَبِ وَالحَورِ بَعدَ الكَورِ، وَدَعوَةِ المَظلُومِ، وَسُوءِ المَنظَرِ فِي المَالِ وَالأهلِ). واتە: خوایە پەنا ئەگرم بەتۆ لە نا خۆشی سەفەرو غەم و پەژارەی کاتی گەڕانەوە، و خراپەکاری دوای چاکەکاری، خوایە پەنا ئەگرم بەتۆلە دوعای ستەم لێکراو، وە بینینی دیمەنی خراپ لە ماڵ و منداڵ. وە کاتێ ئەگەڕایەوە ئەوانەی دووبارە ئەکردەوە بەڵام ئەمجارەیان ئەیفەرموو: (وَسُوءِ المَنظَرِ فِي الأهلِ وَالمَالِ) واتە: لەگەڕانەوەدا (أهل) ی پێش (مال) ی ئەخست. (ئەحمەدو موسلیم گێڕاویانەتەوە).

(٥) لە ئیبنوعومەرەوە هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ کاتێ ئەچووبۆ غەزا یا ئەچووە سەفەرو شەوی بەسەردا ئەهات ئەیفەرموو: (يَا أرضُ رَبِّي وَرَبُّكِ اللهُ، أعُوذُ بِاللهِ مِن شَرِّكِ وَشَرِّ مَا فِيكِ، وَشَرِّ مَا خُلِقَ فِيكِ، وَشَرِّ مَا دَبَّ عَلَيكِ، أعُوذُ بِاللهِ مِن شَرِّ كُلِّ

---

[٤] ئیسنادی ئەم (حديث)ە زەعیفە بەڵام زۆربەی صەحیحە بەهۆی حەدیسەکەی پێشووەی (تمام المنة).

أسد وأسود، وَحيَّةٍ وَعقربٍ، وَمن شرِّ سَاكِنِ البَلَدِ، وَمن شرِّ وَالِدٍ وَمَا وَلَدَ) (رواه أحمد وأبوداود[٥]). واته: ئەی زەوییەکە پەروەردگاری من و تۆ خوایە، پەنا ئەگرم بە خوا لە شەڕی خۆت و شەڕی ئەوەی لەسەرتۆیە، و شەڕی ئەوەی لەتۆدا دروست کراوە، وە شەڕی ئەوشتانەی لەسەر تۆ ئەجولێن، پەنا ئەگرم بەخوا لەشەڕی دڕندەیەك و ئەژدیها، و مارو دووپشکێك، وە لە شەڕی نیشتەجێی ناوشار، وە لەشەڕی باوك و ئەوەی لێی بووە.

(٦) لە خەولەی کچی حەکیمی سولەیمییەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (مَن نَزَلَ مَنزلاً ثُمَّ قَالَ: أعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا من شَرِّ مَا خَلَق، لَم يَضُرَّهُ شيءٌ حتى يَرتَحِلَ من مَنزِلِهِ ذَلِك) (رواه الجماعة إلا البخاري وأبوداود). واته: هەرکەس لەشوێنێکدا لای دا پاشان ووتی: پەنا ئەگرم بە هەموو ووشە تەواوەکانی خوا لەشەڕی ئەو شتانەی دروستی کردوون، هەتا لەو شوێنەدا بار ئەکات هیچ شتێك زیانی پێ ناگەیەنێت.

(٧) لە (عطاء) ی کوڕی ئەبیمەڕوانەوە هاتوە لە باوکییەوە کە کەعب سوێندی بۆ خواردوە بەو زاتەی دەریاکەی کردە دوو بەش بۆ موسا، صوهەیب بۆی گێڕاوەتەوە کە پێغەمبەر هەرکاتێ گوندێ یا شارێکی ئەبینی و ئەیویست بچێتە ناوی ئەیفەرموو: (اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَواتِ السَّبعِ وَمَا أظلَلنَ، وَربَّ الأرضِينَ السَّبعِ وَمَا أقلَلنَ، وَربَّ الشَّيَاطِينِ وَمَا أضلَلنَ، وَرَبَّ الرِّيَاحِ وَمَا ذَرينَ، أسألُكَ خَيرَ هَذِهِ القَريَةِ، وَخَيرَ أهلِهَا، وَخَيرَ مَا فِيهَا، وَنَعوذُ بِكَ مِن شَرِّهَا وَشَرِّ أهلِهَا وَشَرِّ مَا فِيهَا) (رواه النسائي وابن حبان والحاكم وصححاه[٦]). واته: خوایە پەروەردگاری ئاسمانەکان و ئەو شتەی دایان پۆشیوە، وە پەروەردگاری حەوت زەوی و ئەوشتانەی هەر حەوتیان هەڵیان گرتووە، و ئەوانەی لەسەرین، وە پەروەردگاری شەیتانەکان و ئەوانەی گومڕایان کردووە، وە پەروەردگاری باکان و ئەوانەی ئەو بایانە بڵاوی ئەکەنەوە، داوات لێ ئەکەم خێری ئەم ئاوەدانییەو خەڵکەکەی و چی تێدایە بکەیتە بەشمان، وە پەنا ئەگرم بەتۆ لەشەڕی ئەم ئاوەدانییە و خەڵکەکەی و چی تێدایە.

(٨) لە ئیبنو عومەرەوە هاتووە دەفەرموویت: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ ئەچووین بۆ سەفەر کاتێك گوندێك یا شارێکی ئەدی، ئەگەر بیویستایە بچێتە ناوی ئەیفەرموو: (اللَّهُمَّ بَارِك لَنَا فِيهَا) سێجار، (اللَّهُمَّ ارزُقنَا جَنَاهَا، وَحَبِّبنَا إلى أهلِهَا، وَحَبِّب صَالِحِي أهلِهَا إلَينَا) (رواه الطبراني في الأوسط بسندٍ جيد). واته: خوایە چوونە ناویمان لێ پیرۆز بکە، سێ جار، خوایە بەروبومەکەیمان پێ ببەخشە، وە لەلای دانیشتوانەکەی خۆشەویستمان بکە، وە پیاوچاکەکانیمان لا خۆشەویست بکە.

(٩) لە عائیشەوە هاتووە دەفەرموویت: پێغەمبەر ﷺ ئەگەر بچوایا بەسەر ئاوەدانییەکدا و بیویستایە بچێتە ناوی ئەیفەرموو: (اللَّهُمَّ إنِّي أسألُكَ خَيرَ هَذِهِ وَخَيرَ مَا جَمعتَ فِيهَا، اللَّهُمَّ ارزُقنَا جَنَاهَا، وَأعِذنَا مِن وَبَاهَا، وَحَبِّبنَا إلى أهلِهَا، وَحَبِّب صَالِحِي أهلِهَا إلَينَا) (رواه ابن السني)[٧]. واته: خوایە: من داوای خێری ئەم ئاوەدانییەو خێری ئەوانەی تێیدا کۆت کردوونەوە لێ ئەکەم، خوایە بەروبوومەکەیمان پێ ببەخشەو لە دەردەکانی بمان پارێزە، وە لای دانیشتووانەکەی خۆشەویستمان بکە، وە پیاوچاکەکانیمان لا خۆشەویست بکە.

---

(٥) حەدیسێکی لاوازە، چونکە لەسەنەدەکەیدا کەسێکی نەناسراوی تێدایە، ئیتر پارێزراویش ئەو کەسەیە کە خوا پاراستبێتی لە گوناە (تمام المنة).

(٦) حەدیسەکەصەحیحە بەڵام لەم ڕێگایەوە نا، چونکە ئەبو مەروان نەناسراوە (تمام المنة).

(٧) ئیسنادەکەی زەعیفە، عیسای کوڕی مەیمونی تێدایە کە بەندەی قاسمی کوڕی موحەممەدە، (حافظ) لەبارەیەوە ئەڵێت: زەعیفە، بەڵام ئەو بە حەدیسەکەی ئیبنوعومەر کە لەمەو پێش باس کرا، بەهێزی کردووە لە تەخریجی (الأذكار) دا، لە دوو ڕێگاوە هێناویەتی: یەکێکیان لە ڕێگای (الأوسط) هوە کە دانەر سەنەدەکەی بە جید داناوە، ئەمیش قسەی هەیسەمییە لە (مجمع) دا (١٠/١٣٤) و سەیری ئیبنوعەللان بکە (٥/١٥٨-١٥٩) و (الصحيحة) بە ژمارە (٢٧٥٩) (تمام المنة).

(١٠) لە ئەبوهورەیرەوە هاتووە دەفەرموویت: پێغەمبەر ﷺ ئەگەر لەسەفەرێکدا بکەوتایەتە سەحەرەوە ئەیفەرموو: (سَمِعَ سَامِعٌ بِحَمدِ اللهِ وَحُسنِ بَلائِهِ علَينَا، رَبَّنَا صَاحِبنَا وَأفضِل علَينَا، عَائِذاً بِاللهِ مِنَ النَّار) (رواه مسلم) واتە: شایەتێك شایەتی دا کە ئێمە سوپاس گوزاری خواو سوپاس گوزاری نیعمەتەکانیمان کردووە، پەروەردگاری ئێمە هاوڕێمان بەو چاکەمان لەگەڵدا بکە، وە بمان پارێزە لە ئاگر و ئەو هۆیانەی ئەمان خاتە ناو ئاگر.

==================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ